

МАРІЯ ГАЛИЧ У КОЛІ ЛАНКІВЦІВ

Стаття присвячена Марії Галич – єдиній жінці з літературної організації “Ланка” (із 1926 р. МАРС). Подається її біографія та аналіз художніх творів, написаних протягом 20-х – 60-х років ХХ ст. Із залишених нею автобіографій, спогадів про Б. Антоненка-Давидовича, Г. Косинку, Є. Плужника та листів до літературознавця В. Півторадні вимальовується яскрава картина літературно-мистецького життя 1920-х – поч. 1930-х років та вириває чимало невідомих подробиць про “Ланку” та ланківців.

Ключові слова: автобіографія, спогади, епістолярій, “Ланка”, феміністична проблематика, імпресіонізм, соцреалізм.

Svitlana Lushchiy. Mariya Halych and the members of “Lanka” (“The Link”)

The article is dedicated Mariya Halych who was the only female member of “Lanka” literary association (after 1926 renamed “Mars”). The author gives an account on the artist’s biography and reviews her literary texts written between the 20s and the 60s. Mariya Halych’s autobiographies, her reminiscences of B. Antonenko-Davydovych, H. Kosynka, Ye. Pluzhnyk as well as letters to a well-known literary critic V. Pivtoradnia complete the vivid picture of literary and artistic environment in the 1920s and in the first half of the 1930s. Such a picture contains a whole bunch of previously unknown details concerning the everyday life of “Lanka” and its members.

Key words: autobiography, reminiscences, collected letters, “Lanka”, feminist agenda, impressionism, socialist realism.

На відомому фото 1925 року серед високоінтелектуального чоловічого гурту (Б. Антоненко-Давидович, Г. Косинка, Є. Плужник, В. Підмогильний, Т. Осьмачка. – Див. с. 23) – невелика на зріст жінка. Це Марія Галич. Власне, у цій елітарній літературній групі вона опинилася випадково, завжди стояла осторонь. На щастя, Марія Галич, як інші ланківці, не потрапила у жорна сталінських репресій і в 1930-ті роки на деякий час відійшла від літературної творчості. Як живий свідок і учасник цієї літературної групи вона залишила чимало цікавих розповідей про життя “Ланки”. В Інституті рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського та в Центральному державному архіві-музеї літератури й мистецтва України зберігаються документи, які розповідають про творчу діяльність цієї жінки, її пошуки власної манери письма, формування естетичних смаків та ідейних громадянських позицій, а також містять важливі факти з літературного процесу 1920-х років: спогади про Б. Антоненка-Давидовича [10], Григорія Косинку [9], Євгена Плужника [11], про свою літературну діяльність [12] тощо.

Завдяки Марії Галич постає галерея яскравих постатей доби “розстріляного відродження” та оживають майже забуті літературні подробиці із життя відомих письменників-інтелектуалів, які належали до “Ланки”. У часи так званого “потепління” в суспільстві й літературі письменниця зробила чималий внесок у справу повернення із забуття славних імен та творчого доробку членів “Ланки”. У листі до літературознавця В. І. Півторадні від 27 січня 1968 р. вона ділиться своїми задумами: “Працюю зараз над нарисом про Григорія Косинку. Початок той подали до книги спогадів про нього. Далі думаю написати про “Ланку”, про “Марс” – про всіх, кого знаю” [19, 2]. В автобіографії також наголошувала: “Зараз пишу про Григорія Косинку до книги спогадів. У плані маю написати про “Ланку”, про Євгена Плужника, Валеріана Підмогильного” [2, 7]. Марія Галич радіє кожній публікації про ланківців, зокрема літературному портретові В. Підмогильного, поданому Ю. Смоличем у журналі “Вітчизна” [26].

За свідченням дослідника творчості Підмогильного В. Мельника, ця “єдина ланківка” залишила спогади про відомого прозаїка під назвою “Слово Валер’яна Підмогильного” [22, 300]. В. Мельник твердив, що цей рукопис – у чиємусь приватному архіві.

На сьогодні Марія Галич майже невідома широкому читачеві. Лише побіжно, як про члена “Ланки”, згадували про неї В. Мельник у монографії про В. Підмогильного, а раніше надзвичайно тепло й емоційно Т. Осьмачка в опублікованих на еміграції в часописі “Прометей” спогадах “Мої товариші. Історично-мемуарна розвідка про людей розстріляного відродження 20-х років” [23], а в 90-х р. передрукованих у “Науковому збірнику” УВАН: “І члени цього об’єднання майже всі були студентами київських навчальних закладів. Так, Марія Галич училася в Київському Інституті Народної Освіти, Григорій Косинка теж там, Антоненко-Давидович був студентом Київського Політехнічного Інституту, Валер’ян Підмогильний теж там. Тільки про Євгена Плужника я нічого не знаю. А Хтодосій Осьмачка був студентом Київського Педагогічного Інституту” [24, 354]. “Вона належала до винятково патетичних в житті натур серед моїх знайомих студенток у Інституті та ще й бувши духовною родичкою всім поетам світу. До її характеристики аж проситься у проясень уривок із творчої народної скарбниці слова:

Та чи я ж на цьому світі наживуся,
та чи я ж, молоденька, на його надивлюся?

Вона була у своїй творчості символісткою школи Стефаніка, що на вершку свого творчого фронту тримав викуту та блискучу невеличку поему “Дорога”. Маруся Галич теж мала смак до лаконічних форм вислову в народнім стилі. Так я пригадую, що в однім її творі було порівняння в стосунку до верб: “І головаті верби задумливо дивилися на свої бруньки і листочки у воду...”. Маруся Галич відвідувала всякі значущі збори: студентські, наукові, антирелігійні [...] з особливою увагою ходила на всякі мітинги УКАПЕ[...]. На зріст, якщо взяти мірою людський низький, була жіночого середнього. Її очі своїм розташуванням під чолом завжди нагадували мені патрет російської письменниці Жадовської. З цього часто сміявся Косинка, кажучи: “Один глаз на Кавказ, другий – на Сокирну”. Хусткою голови ніколи не запинала, а накривала коси власноручно вишитим беретом із чорного сукна. В театрі я її ніколи не бачив, але на концертах українських народних пісень дуже часто бачив збентеженою і уважною. А письменниками найбільш вона дорожила такими, як Винниченко, Тесленко, Васильченко і Леся Українка[...]. Але такої звички ходити, яку вона мала, я ні в однієї дівчини-студентки не бачив. Чи вона поспішала, чи йшла повільно, але завжди тримала свою голову так, неначе несла у своїм серці або на руках щось таке недоторкане, яке конче треба доглянути, щоб на нього не впала якась поршинка земної пелюги [...] і що його треба доконче покласти тільки на даху церкви чи на краю хмарки, що пробігає над Софійським майданом, замочивши свій кінчик у золото вранішнього сонця[...] Косинка її твори дуже любив, і через те він до неї звертався з особливою ніжністю у вітаннях і зустрічах та чутливо-нашорошено ждав від неї відповідей, аби швидше перейти до новостей її душі[...][24, 358–361].

Відомості про творче життя Марії Галич, про причину вступу до “Ланки” та непрості стосунки із членами цього літературного об’єднання містяться в її спогадах, в автобіографії та листах до В. Півторадні.

Життєва і творча доля цієї письменниці багато в чому нагадує шлях тих митців, які прийшли в літературу в 20-ті роки ХХ ст. Народилася Марія

Олександрівна Галич 19 серпня 1901 р. у селі Мала Калигірка на Київщині (нині Катеринопільський р-н., Черкаська обл.) у сім'ї вчителя. Дитинство Марії було нелегким. У листі до В. І. Півторадні від 17 березня 1968 р. вона розповідала: "Сім'я наша була велика, землі майже не було, ми бідували – молодший брат і дві сестри пасли літом вівці й корови сусідам. Жовтень врятував нас – батько зразу вступив в комнезам, пішов працювати, і всі, починаючи з батька, потяглися до науки" [20, 2]. По закінченню двокласної школи в 1918 р. приїхала до Києва. Працювала на різних роботах (розносила газети, куховарила в дитячому садку) і вчилася на підготовчих курсах. У 1921 р. вступила на філологічний факультет Київського інституту народної освіти, який закінчила в 1926-му р.¹ Диплома не одержала, оскільки не захищала дипломної роботи. З 1924 року була активним ліквідатором неписьменності, а з 1926 по 1930 рік викладала українську мову й літературу в робітничій вечірній школі № 4. До переїзду в Харків також займалася викладацькою роботою. Докія Гуменна у книзі "Іспит пам'яті", розповідаючи про літературне життя 1920-х років та його учасників, також не оминає Марії Галич. Трохи іронічно, однак із великою симпатією, вона згадує її невичерпний життєвий оптимізм та постійний потяг до знань, подробиці з її особистого життя: "Взагалі ж, Підмогильний був великий аристократ у літературі і з такими, як я, плужанами, не заходив[...]. То оце в нього, оцього не дуже таки й гарного, але чимось чарівного, довгі роки була безнадійно закохана Марія Галич? Який був для неї удар, коли він оженився..." [15,114]. Сама Марія Галич із великою повагою розповідає про свого колегу по перу: "З Підмогильним я познайомилася на одному з літературних вечорів, він виступав там у якійсь дискусії – розумно говорив. Правду сказати, Підмогильний цікавив мене. Ще на консультації в "ГАРТі" Майк Йогансен сказав мені, що Валер'ян Підмогильний – найсерйозніший прозаїк у Києві. Ото ж на тому вечорі, під час перерви, я підійшла до нього й запитала:

– Ви Валер'ян Підмогильний? – Він простягнув руку і теж запитав:

– А ви Марія Галич? – І щось таке вразило мене в його очах, що я повернулася й пішла. Так познайомилася з Підмогильним" [7,2].

Марія Галич неодноразово наголошувала на тому, що В. Підмогильний був не лише організатором "Ланки", а й душею цього товариства-інтелектуалів: "Загалом у "ЛАНЦі" не було обмежень, про що писати – про місто чи про село

¹ У спогадах "Мої товариші" Т. Осьмачка подає інформацію, якої не знаходимо в самій Марії Галич: "Спочатку вона скінчила семилітку і потім училася у Уманському сільсько-господарчій інституті. Відтіля вона перейшла в Київський Педагогічний, не скінчивши Уманського"[24,354].

– пиши, що хочеш, аби твір був хороший. До інших літературних організацій тут проголошено було толерантність і літературний твір оцінювався незалежно від того, до якої літературної групи належав його автор. Роман Юрія Яновського “Майстер корабля”, наприклад, з радістю зустріли всі члени “ЛАНКи”. З інтересом обговорювали твори Максима Рильського, Сосюри, Тичини, Бажана та й інші, що появлялися в пресі. Пильно стежили за літературним життям і то не тільки в межах України. Збиралися рідко, але збори завжди були змістовні. Тут або читав хто свій твір, або говорили про літературні новини. Щодо різних новин, неперевершений був з іскоркою сміху в очах Борис Антоненко-Давидович: він був, як говориться, душею товариства. Правда, й Валер’ян Підмогильний не поступався тут. Він був захоплений французькою літературою і щоразу, як ми збиралися, розповідь бувало то про П’єра Ампа, автора виробничого роману “Свіжа риба”, і тут же додасть, що той належить до групи унанімістів, поінформувавши при тому, що течія ця виникла з дадаїзму, теж літературної течії. То розкаже про сюрреалізм у французькій літературі, про Жюль Ромена і його твори “Атака автобусів”, “Люсьєна”, що вийшли у нас в перекладі, або ще яку новину повідомить. Але найбільше цікавило Підмогильного, та і нас усіх, міжнародне об’єднання прогресивних письменників, діячів культури “Клярте”, засноване Анрі Барбюсом після Жовтня і явно під його впливом. Туди входили: Анатоль Франс, улюблений письменник Підмогильного, і Ромен Роллан, Г. Уеллс, Г. Манн, загалом видатні письменники світу. Підмогильний передплачував журнал, що видавала та асоціація (було в неї і своє видавництво, теж “Клярте”). Шанобливо він брав журнал до рук і клав перед нами на столі – біла обкладинка і на ній посередині виведеною чорною тушшю: “Clarte”. В тому журналі друкувалися твори В. І. Леніна, А. В. Луначарського, Максима Горького. Звичайно, Підмогильний хотів би, щоб там видрукувано було щось і з української радянської літератури, щоб у той ланцюг всесвітньої культури включити й українську ланку. Він старанно перекладав з французької Анатоль Франса, Вольтера, Проспера Меріме і багатьох інших.

З українських класиків йому подобався Нечуй Левицький, особливо роман “Микола Джеря”. У Підмогильного був свій стиль, своя, особлива якась мова, його власні твори, що він їх не дуже часто тут і читав, нагадували мені переклади. В ньому чути було велику творчу снагу, якої не встиг виявити, розгорнути. Підмогильний зв’язаний був міцною дружбою з Євгеном Плужником – їх єднав творчий ентузіазм, любов до рідної літератури...” [7, 3–4].

У 1928–1929 рр. М. Галич працювала технічним секретарем у Київському місцевому письменників, збирала членські внески. У “Спогадах про Євгена Плужника” зазначала, що “десь у тридцятomu році [...] працювала на Київській кінофабриці кінолібретисткою – писала методичні розробки до кінокартин, переглядала їх” [11, 6]. В автобіографії, яку письменниця переслала В. Півторадні разом із листом від 17 березня 1968 року, знаходимо таку інформацію: “В 1931 році одружилася, виїхала до Харкова². Працювала тут в с[ільсько]-г[осподарському] інституті – викладала українську мову – і в 1934 році вилучала з інститутської бібліотеки заборонені книги. У списку заборонених були й мої “Друкарка” й “Моя кар’єра”, хоч ніде, в жодній рецензії (на “Друкарку” було їх одинадцять) не було сказано про них чогось недоброго і майже в кожній зазначалося, що в моїх творах хороша мова...” [2, 5].

Після переїзду до Харкова Марія Галич продовжувала навчання. За свідченням Гуменної, “з дитиною ходила до університету на курс філософії”

² У спогадах про Б. Антоненка-Давидовича (1969) авторка вказала іншу дату – 1930 рік (ЦДАММ України. – Ф. 94. – Оп. – 1. – Спр. 4. – Арк. 10).

[15,114]. Згодом письменниця перестала друкуватися, але підтримувала зв'язки із ланківцями, зокрема Г. Косинкою. У спогадах про письменника вона зафіксувала такі подробиці: “Прочитав мені Косинка в Харкові у 1933 році частину свого твору “Перевесла”. Сильне враження залишилося. Думаю, то був початок нового етапу в його творчості” [9, 10].

Відхід Марії Галич у 1930-ті роки від літературної діяльності був зумовлений багатьма об'єктивними причинами. В автобіографії та листах до В. Півторадні письменниця наголошувала на тому, що неодноразово робила спроби написати новий твір чи продовжити повість “Ганна Гай”³, яку розпочала ще в Києві: “Матеріалу мала більш ніж треба. Ідея показати боротьбу двох світів цілком захопила мене. Але тут обставини склалися так, що я протягом кількох років не дала ніякої літературної продукції (одружилася, мала дитину, працювала в інституті, училася і не мала робочого свого стола), і в харківському міськкомі письменників запропонували мені вийти із Спілки і взятися на облік там, де працювала. Зваживши, що так скоро свого роману не напишу, я вирішила поступитися формальністю і в 1933 р. вийшла із Спілки письменників, взявшись на облік у спілці наукових робітників...” [12, 5].

На сьогодні дуже мало відомостей про життя Марії Галич у 1941–1945 рр. Окремі подробиці проступають у листах письменниці до згадуваного адресата. Особливо цікаві розповіді Марії Галич про її складний морально-психологічний стан цього періоду та детальне коментування ідейного задуму своїх творів: “Так захопила мене війна. Війну сприйняла як навалу старого світу, того самого, що з його залишками я перебувала у безперервній боротьбі досі, і в перемогу над ворогом вірила, як вірю в життя, що воно завжди перемагає. Все ж, опинившись в окупації, я впала ніби в розпач і, шукаючи причини того, а разом і даючи десь відсіч ворожій силі, написала оповідання “Килим”. По суті твір “Килим” скерований весь проти старого світу, бо ж смішно було б апелювати до фашистів, які ставили собі за мету винищення радянських людей, апелювати до них, що ось у нас, мовляв, посадили до тюрми юнака, який напевне боровся за нове (в уяві в мене він так і був комуністом), адже з тюрми випустили його тому, що перед радянською владою він виявився не винним. Отже, саме проти тих, хто хотів загнудати народ, хто заганяв невинних до тюрем, направлений був мій твір і в тому напрямку бив десь і по фашизмові. Загалом, коли писала, у мене було почуття, ніби серед пожежі я вдарила у дзвін на сполох. Важко сказати зараз – треба чи не треба було те робити. Взагалі, пишу не для того, аби тільки написати, взявши для розв'язання ту чи іншу тему, проблему. Пишу тому, що маю потребу з'ясувати певний момент в житті, закріпити досвід, щоб іти далі. Це так, як мислити, жити. А що ситуації складаються часом нелегкі, складні, то буває й хникаю, і згоряча може вириватися недоречне слово.

Помилки у мене звичайно є, але вони завжди від засліплення матеріалом – обумовлені обставинами. Що ж до ідеї, якою завжди керуюся в житті, – ідеї комунізму, – то ніде ніколи її не зраджувала й не зраджу. І от часто приходиться мені до голови, чому критики не хочуть бачити мого спрямування, не помічають ніби (маю на увазі час перед війною). І от прийшла до висновку, що одні з них (критиків) – поверхові: бачать лише зовнішнє, не вникаючи в суть. А поверхові – значить і легковірні, тобто можуть перейматися чужими думками й повторювати їх як свої. Так же зі мною й було. Ті з ворожого табору, що прекрасно знали мою настанову, спритно перекручували її, робили видимість, що я з ними (про те з цинічною одвертістю самі говорили мені). Тим цілилися на двох зайців – і знищити ворожий об'єкт, і посилити тим свій лагер кількістю “мучеників”(на одному з літературних вечорів під час окупації націоналісти

³ Цей твір Марія Галич називала також романом.

серед таких “мучеників” назвали й моє прізвище). От ці критики й нав’язали першим свою, бажану їм, уяву про мене. Так з інерції те передається далі й далі. Але я завжди твердо вірю в перемогу правди і, навіть коли б не вдалося мені за життя розбити оту фальшиву уяву про себе, ту машкару, що ворог натягнув на мене, все ж вважала б себе переможцем. Бо невпинно зростає нове – комунізм, що в його творенні беру посильну участь у повсякденному житті. Оповідання “Килим” видрукуване було в журналі “Засів” № 2 (чи 3), редактор Віктор Платонович Петров. Крім цього оповідання, написала ще гумореску (назви не помню), нарис (видрукуваний не був) й оповідання “Дівчинка в степу” й “Свят-вечір”. У всіх тих творах звучить нарікання на ті залишки старого у нас, що, на мою думку, спричинилися до тимчасової окупації. То було літературне хникання. Але разом я пильно вивчала ворога на місці, щоб краще перемогти його. Так у мене склався новий твір – повість “Дівчинка з рушницею”, що його закінчила в 1954 році” [12, 6–9].

Після війни Марія Галич проживала у Львові й викладала українську мову та літературу на курсах іноземних мов при Інституті удосконалення вчителів, а також на підготовчих курсах і в гуртках наукових працівників Львівського лісотехнічного й зооветеринарного інституті. Читала лекції в товаристві “Знання”. Із 1955 по 1968 рр. була секретарем секції літератури при Львівській обласній організації товариства “Знання”. Разом із чоловіком С. Постриганем Марія Галич уклала “Термінологічний словник лісівника” (Львів, 1980).

Вона бере активну участь у львівських літературних вечорах, присвячених розстріляним побратимам-ланківцям Є. Плужнику та Г. Косинці. Донька письменниці Леся Кротова – студентка Львівського університету ім. Франка – у 1970 році захистила дипломну роботу “Майстерність новел Григорія Косинки”. На захист із Києва приїжджала дружина письменника Тамара Мороз-Стрілець.

Колега по “Ланці” – Борис Антоненко-Давидович – запропонував письменниці підготувати свої твори до перевидання у видавництві “Дніпро”. Марія Галич радо відгукнулася на таку пропозицію. У листі до В. Півторадрні від 19.03.1972 р. вона розповідає про роботу над згадуваним виданням: “Перебиваю на машинці свою першу збірку – пощастило найти її. Перечитала після сорокарічної перерви, бачу – не така вже вона й погана. Навіть приємно передруковувати – кладу ніби в купіль мале дитя. Пішло воно потім у світ, побувало в бувальцях. Ось вона, моя селючка, – служниця в київської міщанки. Ось продає папіроси на Хрещатику, проходить через Біржу праці, куховарка в дит[ячому] будинку, друкарка, співачка, студентка, колишня наймичка куркуля Крицького – головний редактор ВУФКУ і нарешті моя дівчина з рушницею йде проти антинародної потвори – фашизму. У простій одежі, не підфарбована, вона не має, може, художнього вигляду, а мені однак рідна. Збираю її докупи. Справлюся з тим – візьмуся до спогадів” [21,2]. Однак проект цього видання так і залишився нереалізованим.

Письменниця продовжує працювати, проте жоден твір їй не вдавсь. Складається таке враження, що Марія Галич назавжди вичерпала себе в 20-ті роки. Цей період став її літературним злетом, який ніколи вже не повторився. У листі до В. Півторадрні вона згадувала про свою наполегливу роботу над оповіданням “Така у неї дочка”. Після ознайомлення із твором літературознавець висловив слушні зауваження, з якими погодилася Марія Галич і більше не робила спроб доопрацювати свої раніші твори.

Померла Марія Олександрівна Галич 22 січня 1974 року у Львові.

Творча спадщина письменниці невелика. Найбільш відомі такі оповідання: “Перстень” (1923), “Обережна” (1925), “До біржі”, “Хліба нема” (1925),

“Друкарка” (1926), “Весною” (1928), “Моя кар’єра” (1929), “Харитина” (1956), “Мати і діти” (1957), “Єва” (1964), повісті “Ганна Гай” (1930–1936), “Дівчина з рушницею” (1954) та ін. У 1920-ті роки побачили світ дві збірки оповідань: “Друкарка” (1927), “Моя кар’єра” (1929).

У спогадах про Григорія Косинку “Співець червоної волі” Марія Олександрівна розповіла про свої поетичний та прозовий дебюти в літературі: “Учив мене Косинка, як читати свої твори: треба тренуватися: стати отак посеред кімнати і голосно, чітко слово за словом промовляти так, наче тебе слухає десь народ (“народ він часто вживав у розумінні “публіка”. От народ!” – говорив бувало). Вчив він мене після мого провалу в літературному гуртку в університеті. Я прочитала там два свої вірші, написані ще в селі проти Денікіна. Він заявив на сходці, щоб селяни не брали панської землі – він, мовляв, сам дасть її людям. Дехто і вхопився за те. Моє обурення не знало меж, і я написала про те вірші. В гуртку вони були забраковані...”[9, 3]. “Написала я свій перший прозовий твір “Перстень” і прочитала Косинці. Річ сподобалася Григорію Михайловичу, він похвалив її, назвав новелою і радив послати до Харкова в журнал “Червоний шлях”. Відповіді щось довго не було, і Косинка видрукував мій “Перстень” в журналі “Нова громада”, де він працював тоді літературним редактором” [9, 4].

Про публікацію цього твору, перші кроки в літературі, зокрема про причину вступу до “Ланки”, Марія Галич ще раніше згадувала й у спогадах про літературну діяльність, написаних у 1957 році: “Перший твір “Перстень” видрукувала в 1923 р.⁴ Моїм спрямованням завжди було і буде побудова комунізму – розгортання творчих сил народу, що перед ним Велика Жовтнева революція відкрила безмежні простори. Я мріяла показати у творах прекрасний образ нового, для чого, здавалося, бракує мені лише майстерності. Почала шукати, де б набути її. Читала, вчилася, а в 1924 р. вступила в літературну організацію “Гарт (київська філія), щоб активно брати участь у літературному житті. Незабаром вийшла відти, зіткнувшись з бюрократичними тенденціями в керівництві організації, що нічого не давало для зростання письменника. Тоді ж організувалося літературне об’єднання “Ланка”, куди мені запропонували вступити. “Ланка”, як свідчить і назва про те, ставила своїм завданням бути зв’язком (кільцем, ланкою) між старим і новим. Хоч така мета цілком розходилася з моєю, я все ж туди вступила, вирішивши відвідувати “Ланку” як студію – вивчала ж я класичну літературу в університеті, де з тієї самої кафедри говорили й про твори письменників, що входили до “Ланки”. Незабаром я побачила, що помилилася – в “Ланці” панувала думка, що навчитися писати взагалі не можна і що кожен письменник мусить сам із себе добувати майстерність⁵. Відси у мене склалася уява про “Ланку” як про шахрайство, бо нащо ж, справді, здалася літературна організація, яка не ставить собі метою зростання, творчу допомогу. В тій моїй думці я ще більше переконалася, коли “Ланка” реорганізувалась (їй закидали замкненість), змінивши назву на “Марс” – майстерня революційного слова, що в 1929 р. ліквідувався. Збори “Ланки” і

⁴ Лист Марії Галич до В. Півторади від 27 січня 1968 р.: “У “Персні” закріплена думка чи краще сказати стремління, що з ним пройшла життя. Чинячи опір усьому, що ставало наперешкоді – це ніби програмовий твір”.

⁵ Саме ці погляди В. Підмогильного висловлює герой його роману “Місто” – поет Вигорський – у розмові зі Степаном Радченком:

– А мабуть, таки доведеться до якогось угруповання пристати, – сказав Степан. – Погано молодому без підтримки.

Поет скривився.

– З двох одне: або ви здібний, тоді підтримка вам непотрібна, або ви нездара, тоді вона вам не допоможе” (25, 459).

“Марсу” відвідувала (відбувалися вони разів чотири на рік)”⁶. “Мене цікавила вже не так літературна майстерність ланківців, як той чудний, ворожий мені світ, що проглядав у їхніх творах, і що з ним час від часу доводилося мати мені сутички у щоденному житті” [12, 1–5].

У листі до В. Півторадні вона продовжила цю тему: “Рефератів якихось чи доповідей ні в “Марсі”, ні в “Ланці” не було, що я вважала за недолік організації. Теоретичні розмови виникали під час обговорення творів, причому й твори свої не всі члени організації тут читали” [18, 1].

У 1925 році на сторінках журналу “Життя й революція” були опубліковані два оповідання Марії Галич “До біржі” [6] та “Хліба нема” [13]. Про суперечки навколо останнього твору авторка згадує у спогадах про свого літературного побратима Григорія Косинку: “Ми дружили з Косинкою – читали одне одному свої твори, ділилися думками про літературні новини. Бувало й сперечалися, ба навіть гостро. Але то не рвало дружніх взаємин між нами. Косинка завжди допомагав мені навіть у дрібницях. Якось читала я в “Ланці” своє оповідання “Хліба нема”. Твір з часів НЕП’у на селі – біднота тоді ще тільки на ноги спиналася. Коли закінчила читати, Плужник і Підмогильний, що не були обізнані з тодішньою дійсністю на селі, переглянулися між собою так, наче не вхопили суті твору. Тоді Косинка виразно, як він умів говорити, повторив кінець мого оповідання: Та! Хліба нема! – сказав та ще й рукою махнув, і все стало ясно. Оповідання те вийшло до моєї збірки “Друкарка”. Друга збірка у мене зветься “Моя кар’єра” [9, 4].

“... Я прочитала нарис “Місто”. Коли закінчила, Плужник, що тримав у руках гармошку, протягнув на ній довгу тонку ноту. Підмогильний, ніби уточнюючи те, почав говорити, що треба бути реалістом, брати життя таким, як воно є. А я хотіла кращого і написала їм у відповідь оповідання “Друкарка” – дивіться, мовляв, яке воно є. Оповідання вміщене було в журналі “Життя й Революція” за 1925 рік⁷. Потому Плужник зустрів мене якось біля Золотих Воріт і, так собі посміхаючись, питає: – Кажуть, ви написали хорошу річ. Признатись, я трохи здивована була – писала ж всупереч їм. Йому і Підмогильному...” [11, 3].

У спогадах письменниця прокоментувала ідейний задум згадуваного твору, наголосивши, що читачі й літературні критики сприйняли його інакше, розставивши власні акценти: “Після коротких зарисовок того (“По дорозі”, “До біржі”) я написала новелу “Друкарка”, де хотіла переконливо довести, що старе – безглузде, бо не дає можливості для розгортання творчої ініціативи, для побудови нового, в чому бачила суть життя. Твір мій зустріли до смішного не так, як, на мою думку, треба було. Ті, що мали б прийняти його, визнали новелу не радянською, бо в ній показано, мовляв, негативні явища. Навпаки ті, що проти їхньої установки твір був скерований, схвально поставилися до нього, зазначивши між іншим, що для жінки єдина путь – одруження, сім’я – і що французький письменник Жюль Ромен теж так розв’язує “жіночу проблему” в повісті “Люсьєн”. Отже, мети, яку ставила в своєму творі, я не досягла. Вважала, що виною тому метод, тон, яким я твір свій написала. Тоді я з меншою ліричністю, сухіше написала на ту ж тему другу новелу “Моя кар’єра”, де на фактах намагалася показати, як міщанство пробує примоститися в нових

⁶ У спогадах Т. Осьмачки “Мої товариші” знаходимо інше твердження: “Загальні збори “Ланки” завжди відбувалися конче один раз на неділю. А підставами для зборів поза визначеними межами були: написання твору нового яким-небудь членом організації, політична подія, що могла впливати на життя України, культурне явище у духовнім житті, яке могло зацікавити чи пресу однієї якоїсь нації, чи пресу всіх націй. Так, коли умер Анатоль Франс, то ми збиралися і читали про нього доповідь і посилали своє співчуття Французькій Академії” (24, 104 – 105).

⁷ М. Галич неправильно вказала дату. Назване оповідання було опубліковане в журналі “Життя й революція” в 1926 році (№ 7. – С. 16–30).

умовах і хоче поставити собі на службу народні сили, що вийшли на арену. І знову та сама історія з критикою – ті, проти кого твір був скерований, ніби схвалювали його, перекиваючи насправді ідею твору, направляючи його тим самим проти мене. Мені показували ніби язика, говорячи – так і мусить бути: право на життя має той, хто дужчий. На тих позиціях поставлено було проти мене такі “фортеці”, як “Місто” і “Невеличка драма” Підмогильного. І хоч яка то сила була, все ж я бачила, що нове перемагає. Це надавало мені бадьорості й викликало почуття сміху, що просто переслідував мене. Тоді вирішила написати твір про боротьбу нового зі старим, взявши для того ширше полотно – роман” [12, 1–5]. Головною героїнею нового твору, а йдеться, мабуть, про повість “Ганна Гай”, знову стає жінка. Взагалі вирішення так званого “жіночого” питання, яке з новою силою зазвучало в 1920-ті роки, особливо цікавило Марію Галич. Надзвичайно ініціативна й діяльна, вона бере активну участь у жіночому русі: “В університеті разом з асистенткою кафедри математики Клавдією Яковлевною Латишевою ми організували “Жіночий гурток” – склали статут і девізом своїм поставили: “Жінка не лялька і не квітка, а людина”. Статут затвердили, і гурток наш працював аж до війни 1941 року. Метою гуртка була боротьба проти міщанства” [2, 3–4]. Разом із Агатою Туринською та Маргаритою Сенгалевич вона організувала “Жіночий альманах”, присвячений Ользі Кобилянській. У ньому взяли участь усі жінки-письменниці Києва й Харкова. Психологія та соціальне становище жінки, розумної, самодостатньої особистості, над якою тяжіють закони патріархального суспільства, надзвичайно цікавили Марію Галич. Тому авторка береться за переклад українською мовою “Анни Кареніної”: “В “Ланці майже всі щось перекладали – Підмогильний з французької, Плужник “Тихий Дін” Шолохова, робив з нього сценарій. Я, про себе, звичайно, перекладала “Анну Кареніну” Льва Толстого – мене вражало там глибоке проникнення письменника в психологію жінки й людини взагалі” [7, 5].

Проблема місця і ролі жінки в суспільстві 1920-х років, її адаптація в епоху стрімких соціально-економічних перетворень – домінуюча у творчості Марії Галич. Головними героями більшості оповідань письменниці виступають жінки – надзвичайно цілеспрямовані, сильні та незалежні. Їхня доля в їхніх руках, вони – фахівці-професіонали – ідуть до своєї мети й не сподіваються на чоловічу підтримку. Однак у своїх феміністичних поглядах Марія Галич не вдавалася до крайнощів. Так, героїня оповідання “Весною” прагне зреалізувати себе не лише у громадському, а й в особистому житті. Тому й шукає духовно близького їй чоловіка. У цьому творі авторка розповідає про початок прекрасного почуття молодої художниці Ялини, яке розквітло саме весняної пори. Ялина – особистість неординарна, розумна, романтична, емоційна, тонко відчуває красу, мистецтво, дуже щира. Талановита художниця, студентка Київського художнього інституту перебуває в постійних пошуках. Образ незавершеної картини – символічний. Це незавершене полотно символізує смисложиттєві пошуки його авторки: “Технічно робота була ніби й закінчена. Тільки Ялина відчувала ще там бракувало чогось, що без нього картина видавалася їй малюнком” [3, 56]. Образ Ялини – це нелегка історія жінки 1920-х років, яка прагнула самоствердитись та самореалізуватись, хоча це було дуже не просто. Закоханий у неї юнак Микола не випадково застерігав: “І не гнівайтесь, Ялино, коли одверто скажу, що в тій убогій обстановці ваші знання навряд будуть вам на користь. Ваш фах особливий. До нього треба ясных кімнат, розкішних меблів і головне – забезпечення. Щоб ви могли працювати, не турбуючись про хліб насущний. Бо-ж мистецтво – надбудова. Воно виростає лише, де є до того умови. Пригадайте, ви, певно, вчили – розквіт мистецтва в Греції, Римі...” [3, 74]. Подібна ситуація прочитується й у романах В. Підмогильного “Місто” та

“Невеличка драма”. Борис Задорожній та Дмитро Стайничний також вважають, що найбільшим благом для їхніх сучасниць є одруження із чоловіками, які можуть їх матеріально забезпечити.

В оповіданні “Моя кар’єра” авторка змальовує ще один образ сильної жінки. Молода талановита артистка – сценічне ім’я Турандот – щойно прийнята на роботу в театр, мріє про блискучу кар’єру. Героїня не опускає рук після того, як залишилася без роботи й коханого чоловіка (актор Пінч). Вона розпочала новий етап свого життя й нову кар’єру – інструкторки ходячої бібліотеки. Фінал твору символічний: героїня остаточно пориває з Пінчем, а водночас і з театром. Оповідання “Моя кар’єра” посідає особливе місце у прозі Марії Галич. Саме в цьому творі письменниці щастить більш майстерно й переконливо, ніж у попередніх, відтворити психологічні стани героїні, передати найтонші коливання її настрою та перебіг емоцій: “Спинилась від несподіваної радості. З того ніби, що тиском пальців на граніті можна витворити такий граційний фасад праворуч. Мусіла признатися собі, що я щаслива. Мені добре знайоме це почуття. Інколи воно з’явиться не знати чому і буває навіть неприємне. Та зараз не спинялась на причинах. Не хотіла. Наче боялася, що може хто наврочити, коли хоч так, в увяі витягну їх на світ” [8, 42]. Недаремно деякі оповідання, які увійшли до першої збірки “Друкарка” (1927), письменниця називала саме “настроями”.

В оповіданнях жіночі характери вимальовуються авторкою поступово. У прозі Марії Галич відсутні детальні портрети. Основну увагу вона зосереджує на передачі вражень своїх героїнь, їхніх погляди на людей і довкілля. Мета письменниці, і про це вона розповідає у своїх спогадах, – подати психологію вчинків героїнь. Але засоби психологізму не завжди переконливі та вдалі.

На нашу думку, цікава еволюція жіночих образів у прозі Марії Галич: Надія (“Друкарка”) – Ялина (“Весною”) – Турандот (“Моя кар’єра”). Надію рятує від безробіття впливовий чоловік-колега; Ялина знаходить усерозуміючого та люблячого її юнака Сергія, готового підтримати її в усіх починаннях; Турандот розчаровується у своєму обранцеві й вирішує, що в житті варто покладатися лише на власні сили.

Дослідниця О. Воронцова слушно підмітила, що “Марія Галич намагалася адекватно розкрити особистість жінки з усіма її особливостями. Але освічені, самостійні, відверті, вільні у своїх почуттях героїні письменниці рідко знаходять собі чоловіків, поряд з якими вони можуть зберегти свою індивідуальність, оскільки в суспільстві неситими залишаються успадковані патріархальні погляди” [1, 186].

Тема міста, зокрема адаптації молодого людини в міському середовищі, також неодноразово порушується письменницею. У листі Марії Галич до В. Півторадні від 27 січня 1968 р. вона наголошувала: “З “Друкаркою” я увійшла у сферу, скажемо конкретно, міста (і то Києва)” [19, 2].

Ця тема – надзвичайно актуальна в українській літературі 1920-тих років. Автори, передовсім цікавлячись майбутнім героїв-маргіналів, розглядали місто як середовище, в якому складно прижитися людині з сільським корінням. Але при цьому розуміли його важливе значення, особливо як культурного осередку: К.Поліщук “Останній день”, М.Івченко “Місто вмерло”, В. Підмогильний “Місто”, “Невеличка драма”, Б. Тенета “Місто”, О. Копиленко “Визволення” та ін.

На сторінках творів Марії Галич місто постає як потужний культурно-освітній осередок (“Друкарка”, “Весною”, “Моя кар’єра”), як порятунк від смерті. Про те, як дівчата з голодного села тікають до міста, щоб вижити, ідеться в новелах М. Галич “До біржі”, “По дорозі”. 8 березня 1925 р. на шпальтах газети “Більшовик” було опубліковане її оповідання “Обережна”. Міщанка Валентина

Вікторівна шукає собі служницю. І хоч голод та безробіття жене сільських дівчат до міста, вона побоюється взяти собі непокірну “комуністку”: “Валентина Вікторівна тепер обережна. А найти легко. Вся Катеринославщина у найми просить. Валентина Вікторівна вже (обережна!) не питає – чи член спілки, а просто: – Ходиш до церкви? Говієш? І дивиться пильно у вічі” [12, 10].

У 1927 році Д. Гуменна в рецензії на збірку оповідань “Друкарка” звертає увагу на її жанрово-тематичне розмаїття, композицію, художні засоби, синтаксичні конструкції та образну символіку. Рецензентка прийшла до висновку, що Марія Галич близька до манери письма В. Стефаніка та С. Васильченка, що, “культивуючи психологічну маніру, автор натрапив на власний шляшок, ... мова в оповіданнях скрізь добірна” [16, 189]. Д. Гуменна відзначила також, що у згадуваній збірці з’явився новий жіночий образ: “не узагальнюваний образ матери, бідачки без індивідуальних рис, а тип інтелігентки чутливої до музики, до нервових подразнень від міста з швидко змінюваними й глибокими настроями” [16, 189].

Повість “Ганна Гай” (1930–1936) свідчила не лише про кардинальну стильову переорієнтацію Марії Галич, а й про згасання її письменницького таланту. Новий (порівняно з 1920-тими роками) жіночий образ окреслився саме в цьому творі. Він постійно проступатиме у подальших оповіданнях, написаних у 1940–1960-х роках. Ганна Гай – сирота й куркульська наймичка – із радістю зустріла Жовтневу революцію. Брала участь у розподілі панських та куркульських земель, а згодом, тікаючи від розправи білогвардійців, потрапила до Києва й активно взялася до праці. У повісті чимало автобіографічних епізодів: Ганна Гай працює газетяркою, техпрацівницею в дитсадку, навчається в Київському інституті народної освіти. Героїня швидко адаптувалася в міському середовищі і знайшла себе: “Газети, газети, ось газети! – вигукує вона містом, така щаслива, що має нарешті справжню роботу, що вона тут уже своя, вона – частина цілого великого міста. Це відчуття надає Ганні упевненості, бадьорості. Їй хочеться розгорнутися якось, взяти участь у навколишньому, творити краще нове, хороше життя” [5, 35]. У повісті подано символічний епізод, який ніби підтвердив, що героїня остаточно порвала з минулим та колишньою бідністю: за чималий гонорар, одержаний за кіносценарій, вона купує собі та своїй подрузі гарний одяг і прикраси. Зустрічаються також конфлікти, традиційні для літератури 1930-х років: підступне міщанство в особі красеня-редактора ВУФКУ Ронського, яким спочатку захопилася Ганна, та його тітки Анни Львівни; ворожа колишня інтелігенція, що гальмує роботу радянських установ, зокрема завідувачка дитячого садочка, та ін. У нелегкій боротьбі з ними Ганна одержує блискучу перемогу.

У спогадах, написаних для Василя Півторадні, авторка розповіла про роботу над твором і про зауваження тогочасної критики: “В 1938 році⁸ я роман закінчила і віднесла в харківський “Літературний журнал”. Там мені сказали дещо переробити. Я переробила і здала твір до київського літературного журналу. Там теж зробили зауваження і після доробки просили твір повернути. На доробці я й застрягла. Рецензент закидав мені, що Ганна Гай – наймичка куркуля Крицького і Ганна Гай-кіносценаристка та редактор кінофабрики – це дві зовсім різні своєю культурою особи. І ось через ту прогалину, що є між цими двома особами, в повісті не перекинуто містка. На меті в мене й було показати дві різні культури, боротьбу між ними, і аж ніяк не збиралась я перекидати між ними моста” [12, 5–6].

⁸ У ЦДАМЛМ України зберігається машинопис повісті, де авторка зазначила термін роботи над нею (1930–1936) // Ф. 94. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 1.

Твори 1920-х років свідчили про непрості стильові пошуки Марії Галич, її прагнення віднайти власну манеру письма, оригінальні теми й образи. Попри художні огріхи (подекуди непереконаливі та дещо поверхові психологічні малюнки, надмір метафоричних образів; іноді порушувані теми потребували ширших рамок, ніж імпресіоністичний етюд), авторка подала цікаві проблеми та виписала нові образи, віднайшла вдалі художні засоби для їхнього розкриття: яскраві деталі, зорові та слухові враження, асоціативне згущення емоцій, динамічні внутрішні монологи. Починаючи від “Ганни Гай”, у її подальших творах на зміну динамічному сюжетові приходять надзвичайно розтягнена фабула. Численні, без потреби використані ліричні відступи та бліді описи, зайві діалоги, завдання яких зводиться лише до однієї мети: довести читачеві, що Велика Жовтнева соціалістична революція стала поворотним пунктом у житті знедоленого селянства та робітничого класу, що колись гноблені й затуркані наймити нині стають активними будівниками соціалізму, здобувають освіту, керують державою та самовіддано працюють на благо батьківщини під мудрим керівництвом партії.

Так, у публіцистичному нарисові “У дорозі” йдеться про щасливу долю сторожихи Ярини, колись бідної роботящої панської наймички, а тепер колгоспниці, чю працю шанують односельці. Біографія Ярини Стягайло перегукується із життєписами інших героїнь: у 1918 році відбирала землю в куркулів, під час Другої світової війни була в партизанському загоні, на війні втратила чоловіка, сама виростила сина Олексу, який славно працює в колгоспі комбайнером.

Тема нелегкої долі жінки-матері продовжується авторкою в оповіданні “Єва”. Єва рано залишилася сиротою, а потім вдовою. Під час фашистської окупації донька Стефка була вивезена на роботу до Німеччини. Героїня однойменного оповідання “Харитина” також залишилася вдовою (чоловік-моряк загинув на фронті) з обома дітьми на руках. Із руїн піднімала колгоспне господарство. Несправедливо була засуджена за несплату податків (колгосп не розрахувався з нею за роботу). Але все минулося. Харитина щаслива, що її діти вчаться й живуть заможного.

У соцреалістичній манері написано жіночі образи в оповіданні “Мати і діти”. У колгоспниці Родючихи, колишньої наймички, народився онук Максим. Але вона занепокоєна тим, що її донька-комбайнерка Ганна замість того, щоб віддати немовля у дитсадок і йти на жнива, забагато уваги приділяє синові й насолоджується своїм материнством. Після тривалих дискусій мати переконує доньку, що в таку гарячу пору соромно думати про особисте щастя, що дитина виросте й у дитсадку, а її місце зараз на полі, бо країна потребує гарного врожаю зернових.

Юні героїні оповідань “Випускники”, “Як здобула я рушницю”, “Дівчина з рушницею” Марії Галич стають активними безстрашними учасниками боротьби з фашизмом, захисниками комуністичних ідеалів.

У фонді Марії Галич збереглися її літературно-публіцистичні статті “Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на творчість західноукраїнських письменників” (31.XI.1957 р.) [4] та “Ярослав Галан – борець за комунізм” (б.д.) [14], у яких авторка продовжила розвивати культивовані ідеологічною пропагандою погляди.

У художніх творах, нарисах, спогадах про ланківців та автобіографії постають не лише світоглядні позиції та ідейні переконання Марії Галич, а й вимальовується атмосфера доби: ідеологічна, психологічна, культурна. Вивчаючи її художній доробок, увесь час намагалася зрозуміти: чи усвідомлювала письменниця, в яких складних ідеологічно-психологічних умовах тоталітарного тиску вона жила? Чому виправдовувала антигуманну ленінсько-сталінську політику

винищення українського селянства та інтелігенції? Чи викликали в неї спротив й обурення арешти та знищення майже всіх ланківців? Пізніше, у спогадах про них, вона неодноразово повторювала, що, попри деякі ідеологічні хиби, вони були вірними ідеалам Жовтня та марксистсько-ленінському курсові: “Так, Ленін – вічна правда робітничка. Смерть Леніна була великим горем для мене, як горем і для всіх трудящих. Тому вірш Плужника “Він” назавжди вривався мені в пам’ять” [11, 1]. “Не скажу, щоб усе в поезії Плужника я сприймала як своє, щоб він був виразником моїх прагнень. Плужник подобався мені з інших мотивів. Я мріяла про народне Щастя, оте, що до нього шлях відкрив Великий Жовтень, і пішла в світ будувати його. Непівський переходовий період був повен перешкод до того, повен контрастів, суперечностей. Плужник брав ті суперечності, розкривав їх і тим допомагав досягнути, розуміти їх – протистояти їм... Від тих поезій часто віяло сумом, то вірно. Але сум не те саме, що песимізм... У Плужника ні зневіри, ні відчаю не було. Твори його перейняті вірою у “вічну правду робітничу”, що її показав Ленін, мріями про прекрасне майбутнє: “Коли не буде ні села, ні міста, А будуть тільки люди і сади” [11, 2]. З не меншим пієтетом Марія Галич говорить і про Сталіна: “В 1933 році я написала нарис про свій колгосп, що був тоді в жакливіму стані, і подала його до харківської газети “Вісті”. Відти той нарис потрапив у район до секретаря райвиконкому Лукашонка, і той повів проти всіх нас таку боротьбу, що сім’я наша тільки чудом врятувалася: брат, що приїхав на той час з армії, привіз із Москви комісію, яка від імені Сталіна той конфлікт розв’язала. Батька на роботі поновили, ми всі теж знайшли свої місця, а Лукашонка було знято з керівного поста й засуджено на кілька років ув’язнення... До Сталіна у мене було особливе ставлення – вважала його справжнім комуністом (перечитала всі його твори), шкодувала тільки, що він відгороджений від людей – не бачить, що діють там лукашонки – оті люди з особливого тіста, як він сам їх називав. Двадцятий з’їзд Партії відкрив мені істину. ..” [2, 6–7].

Після спілкування з Б. Антоненком-Давидовичем Марія Галич ніби вперше відкриває для себе страшні тогочасні реалії: “У тому 1968 році у липні м[іся]ці товариш Борис відвідав мене у Львові, що назавжди залишиться в моїй пам’яті. Скільки розповів він за той час, що ми бачилися, та ще й як артистично. Картини того живі ніби переміщуються, плавають в моїй кімнаті, відсунувши її стіни. Враження від того таке, як від Дантової “Божественної комедії”. Не знаю, якщо авторові вдасться закріпити те на папері, – буде річ надзвичайна” [10, 11].

Чи ідеологічне зомбування не дозволило цій освіченій, порядній і щирій жінці зрозуміти існуючий стан речей, реально усвідомити справжню сутність облудних соціально-економічних та культурних гасел радянської системи, чи в цьому випадку спрацьовували розсудливість і так званий інстинкт самозбереження? Очевидно, обидва ці фактори.

Злет письменницького таланту Марії Галич припадає на буремні 1920-ті, художні твори, написані протягом 1930–1960-х років, засвідчують про його неухильне згасання. Усе подальше життя вона займалася викладацькою роботою. У 1950–1960-ті роки прагнула повернути в літературу імена талановитих сучасників: написала спогади про Б. Антоненка-Давидовича, Г. Косинку, Є. Плужника, ініціювала проведення літературних вечорів, присвячених їхній творчості, радо консультувала неупереджених дослідників літератури 1920-х років. Найбільше прагнула, щоб молоде покоління читачів належно поцінувало і глибоко осмислило твори її колег по літературному угрупованню: “У “Ланці – Марсі” накреслювалися ніби контури нової української радянської літератури, що й ставила собі метою ця група письменників. Не з піни морської вийшла нова література, і дуже строго, з сьогоднішньої точки

зору, судити твори членів “Ланки” не треба: це все була молодь, найстаршому було далеко до тридцяти. До того ж і нове соціалістичне життя не набуло тоді ще такої видимості, щоб на нього можна було спертися й писати. Брали те, що в кого було “під рукою”. А під рукою були руїни старого світу, нове під ним ще тільки пищало. За нове в житті і літературі ще треба було боротися. І “Ланка–Марс” боролася” [7, 5].

Безумовно, на сьогодні не варто залишати поза увагою і творчість самої Марії Галич. Адже без її доробку неможливо досягти повної та об’єктивної картини розвитку вітчизняної жіночої прози 1920-х років.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Воронцова О.* Оповідання Марії Галич “Весною” та “Моя кар’єра”: гендерний аспект // *Літературознавчі обрії: Праці молодих учених України.* – Вип. 4. – К., 2003. – С. 184–186.
2. *Галич М.* Автобіографія // Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі ІРНБУВ) – Ф. 274. – Од. зб. 1007. – 7 арк. (При публікації архівних матеріалів орфографію та стиль авторки залишаю незмінними, пунктуацію уніфікую за сучасним правописом).
3. *Галич М.* Весною // *Життя й революція.* – 1928. – VIII. – С. 56–76.
4. *Галич М.* Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на творчість західноукраїнських письменників // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (далі ЦДАМЛМ України). – Ф. 94. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 1–29.
5. *Галич М.* Ганна Гай (1930–1936) // ЦДАМЛМ України. – Ф. 94. – Оп. 1. – Спр. 1. – 164 арк.
6. *Галич М.* До біржі // *Життя й революція.* – 1925. – № 6–7. – С. 11–13.
7. *Галич М.* Косинка в літературі (1924–1929) // ІРНБУВ. – Ф. 274. – Од. зб. 1015. – 18 арк.
8. *Галич М.* Моя кар’єра // *Життя й революція.* – 1929. – № 3. – С. 42–56.
9. *Галич М.* Співець червоної волі (До 70-річчя від дня народження Григорія Косинки) 16 листопада 1969 р. // ІРНБУВ. – Ф. 274. – Од. зб. 274. – 11 арк.
10. *Галич М.* Спогади про Б. Антоненка-Давидовича // ЦДАМЛМ України. – Ф. 94. – Оп. 1. – Спр. 4. – 11 арк.
11. *Галич М.* Спогади про Євгена Плужника (До 70-річчя з дня народження) // ІРНБУВ. – Ф. 274. – Од. зб. 275. – 7 арк.
12. *Галич М.* [Спогади про свою літературну діяльність] 24 вересня 1957 р. // ІРНБУВ. – Ф. 274. – Од. зб. 276. – 10 арк.
13. *Галич М.* Хліба нема // *Життя й революція.* – 1925. – № 6–7. – С. 13–14.
14. *Галич М.* Ярослав Галан – борець за комунізм // ЦДАМЛМ України. – Ф. 94. – Оп. 1. – Спр. 4. – Арк. 38–43.
15. *Гуменна Д.* Іспит пам’яті // *Нащадок степу.* Спогади про Валер’яна Підмогильного / Упоряд. М. П. Чабан. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 112–115.
16. *Гуменна Д., М. Галич.* “Друкарка” ... // *Життя й революція.* – № 7–8. – С. 188–189.
17. *Лист Б. Антоненка-Давидовича до М. Галич від 5 вересня 1967 року* // ЦДАМЛМ України. – Ф. 94. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 1.
18. *Лист М. Галич до В. Півторадні від 16 травня 1963 року* // ІРНБУВ. – Ф. 274. – № 1005. – 2 арк.
19. *Лист М. Галич до В. Півторадні від 27 січня 1968 року* // ІРНБУВ. – Ф. 274. – Од. зб. 1006. – 2 арк.
20. *Лист М. Галич до В. Півторадні від [17].03.1968 р.* // ІРНБУВ. – Ф. 274. – Од. зб. 1007. – 2 арк.
21. *Лист М. Галич до В. Півторадні від 19.03.1972 р.* // ІРНБУВ. – Ф. 274. – № 1021. – 2 арк.
22. *Мельник В.* Суворий аналітик доби. Валер’ян Підмогильний в ідейно-естетичному контексті української прози першої половини ХХ ст. – К., 1994. – 320 с.
23. *Осьмачка Т.* Мої товариші. Історично-мемуарна розвідка про людей розстріляного відродження 20-х років // *Прометей.* – 1954. – 26, 28, 30 лип.
24. *Осьмачка Т.* Мої товариші // *Науковий збірник (1945–1950–1995).* – IV. – Нью-Йорк, 1999. – С. 347–398. (У цитаті орфографію та стиль автора залишено незмінними, пунктуацію уніфіковано за сучасним правописом).
25. *Підмогильний В.* Оповідання. Повість. Романи. – К., 1991.
26. *Смолич Ю.* Підмогильний // *Вітчизна.* – 1972. – № 2.

Отримано 26.01.09

м. Київ